

ISSN 2181 - 7367

**GULISTON DAVLAT
UNIVERSITETI**

**GULISTON DAVLAT
UNIVERSITETI
AXBOROTNOMASI**

**ВЕСТНИК
ГУЛИСТАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

**BULLETIN
OF GULISTAN STATE
UNIVERSITY**

2023 / 2

Gumanitar - ijtimoiy fanlar seriyasi

E-ISSN 2181 - 1172

Web site: www.guldu.uz
E-mail: guldu-vestnik@mail.uz

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2 ***

Рахимов Бахтиёр Худойбердиевич. FAN VA TA'LIM SIFATI KADRLARNING INTELEKTUAL POTENTIALINI OSHIRISH GAROVASI.....	224
Khazratkulova Dilfuza Khamrakulovna. OILAVIY NIZOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISHNING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI.....	227
Xolnazarova Dildora Mamatmuratovna. TALABALARDA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....	229
Jurayeva Sohibjamol Norgobilovna. PEDAGOGIYALARNING IMIDJI KASBIY YETUKLIK OMILLARIDAN BIRI SIFATIDA.....	234
Xolnazarova Matluba Xolbutaevna. KUBROVIYA TA'LIMOTINING TUZILISHI VA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TA'XILLARI.....	238
Abduljalilova Shoira Abdumajitovna. FITRATNING PEDAGOGIK TA'LIMOTIDA OILA TARBIYASI VA IJTIMOY PEDAGOGIK TA'LIM XUSUSIYATLARI.....	241
Tangirberdiyev Sherzod Gannarovich. IJTIMOY-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHDAGI ZAMONAVIY INOVATSIYALAR VA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	246
Yuldasheva Saodat. PROGNOZLASH O'QITUVCHILARNING KASBIY FIKRLASH QOBILİYATINING ASOSI SIFATIDA.....	247
Umarov Abdulhusayin Abdulxatovich. PEDAGOGIK NAZARIYA VA AMALIYOTDA B'LLAJAK O'QITUVCHINING AXBOROT KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH KONTSIPIYASI.....	254
Avlayev Orif Umirovich. SHAXS KASBIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	259
Atxojayeva Shaxlo Anvarovna. OLIY TA'LIM CHET TILI O'QITUVCHILARIDA SOTSIAL EMOTSIONAL KOMPETENTLIKNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....	265
Kayumova Shohsanam Tulkin kizi. XALQARO BAHOlash DASTURLARI ASOSIDA O'QITISHDA TALABALARINING METODIK TAYYARLIGINI RIVOJLANTIRISH.....	267

FILOLOGIYA

Musurmankulova Shaxribon Gulmurodovna. O'ZBEK-TURK TILLARI PARALLEL KORPUSI MA'LUMOTLAR BAZASINI SHAKLLANTIRISHNING KOMPYUTER USULLARI.....	271
Axrorov Alisher Akbarovich. TIL VA MADANIYAT MUSHTARAKLIGI HAMDA UNING XALQ MAQOLLARIDA NAMOYON BO'LISHI.....	276
Uskanov Kaxramon Xalikulovich. "ALPOMISH" DOSTONINING TIL XUSUSIYATLARI.....	279
Babayeva Sevara Bakhtiyar qizi. ISAJON SULTON ROMANLARIDA BADIY TAFAKKURNING TADRIJIY RIVOJLANISHI.....	283
Sadinov Fazliddin. QO'SHMA VA BIRIKMA VETERINARIYA TERMINLARINING HOSIL BO'LISH USULLARI.....	290
Ahmadova Shohsanam Sodiq qizi. TASAVVUF ADABIYOTIDA ZOHIDLIK TALQINI.....	294
Aliyeva Mahtab Ma'murjon kizi. ZAMONAVIY MIILLIY MEDIA MAKONDA MEDIA DISKURS LINGVISTIKANING OBYEKTI SIFATIDA.....	297
Kubayev Kabil Umarovich. TARIXIY HAQIQAT VA BADIY TALQIN.....	301
Mamatqulov Muzaffar Rahmonqulovich. SAYQALIY – G'AZALNAVIS.....	304
To'ychieva Zulayho Hamraqulovna. ALPOMISH DOSTONINING XALQ OG'ZAKI UJODIDA MA'NAVIY MEROS SIFATIDA TUTGAN O'RNI.....	307
Qochqarov Bahodir Abdullajonovich. "DEVONU LUG'OT IT TURK" —O'TMISHDA YARATILGAN BUYUK OBIDA.....	312
Yuldashev Mansurjon. MEHMONDO'STLIK SANOATI TUSHUNCHASI VA MEHMONDO'STLIK SANOATI TERMINLARINING O'ZIGA XOSLIKLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA).....	317

IJTIMOIY - IQTISODIY FANLAR

Norjigitov Sanjar Abdulkayumovich, Obukulov Davlat Oltinboevich. AMIR TEMURNING KORRUPTSIYAGA QARSHI KURASHISH SIYOSATI.....	325
Matamatov Akram Ramkulovich. "BUYUK IPAK Y'LI"DAGI QADIMIY BEKATLARINING TOPONIMIK U'RNI.....	329

Реал таълим амалиёти илгор педагогик технологияларни амалиётга кенг жорий этиш таълим сифатини оширишга хизмат қилишини тўлиқ тасдиқламоқда. Бироқ илгор педагогик технологияларни олий таълим жараёнига қўллаш билан боғлиқ бир қатор муаммолар мавжудки, уларни эътиборга олиш ва ҳал этиш таълим сифатини оширишга хизмат қилади. Бундай долзарб муаммолар сирасига қуйидагиларни киритиш мумкин:

1) олий таълимда қўллаш учун мўлжалланган интерфаол методлар таснифи ва уларнинг мазмун-моҳиятини ёритиб берувчи ўқув-услубий қўлланмаларнинг етарли эмас.

2) Профессор-ўқитувчилар интерфаол методларни қўллашда услубий қондаларга тўлиқ рияз этишлари зарур. Интерфаол усуллар фаннинг ўзига хос хусусияти, мавзунинг мақсад ва вазифалари, талабаларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўтказилиши керак.

3) Таълим технологияларини яратиш учун профессор-ўқитувчилар ўқув мақсадларини педагогик вазифаларга айлантириш, уни кутиладиган натижага мос ҳолда аниқлаш кўникмасига эга бўлишлари лозим.

4) Олий таълим жараёнига педагогик технологияларни татбиқ этиш анъанавий ўқитиш тизимининг муқобили сифатида хизмат қилиши лозим.

Замонавий жамият ўзининг тез ва чуқур ўзгарувчан тавсифига эга бўлиб, бундай ўзгаришлар жамоатчилик тузилмалари, жумладан, мустақил давлатлар, шахс ва жамият ўртасидаги муносабатлар, демографик сиёсат, урбанизация жараёнида кўзга яққол ташланмоқда. Таълим ҳам глобал умумҳамжаият тузилмасининг алоҳида таркибий қисми сифатида жамиятда бўлаётган барча ўзгаришларни ҳисобга олиши, ана шу асосда ўз тузилиши ва фаолият мазмунини ўзгартириши зарур. Бугунги кунда таълимнинг жамият ривожланиш суръатларидан орта қолаётганлиги, таълим жараёнида қўлланилаётган технологияларнинг замонавий талабларга тўлиқ жавоб бермаслиги ҳақидаги масала дунё ҳамжаияти томонидан тез-тез эътироф этилмоқда. Чунки таълим ҳам ижтимоийлаштириш вазифасини бажарувчи сифатида жамиятдаги ўзгаришлар ортидан бориши ҳамда унинг ривожланишига ўз таъсирини ўтказиши керак. Бироқ жамият ривожланиши ва таълим тизими ўртасидаги муносабат мураккаб кўринишга эга бўлиб, юқори даражадаги жўшқинлик билан фарқланади. Таълим барча фаол ва суёт ўзгаришлар таъсирини қабул қилавермайди, жамиятда бўлаётган воқеаларга эса ўз таъсирини ўтказди. Ана шу нуқтаи назардан таълимдаги ўзгаришлар фақатгина натижа сифатида эмас, балки жамиятнинг келгусидаги ўзига хос ривожланиш шартидир.

Адабиётлар:

1. Ахмедова М. Фалсафа. -Т.: УФМЖ. – 280 б.

2.Шермухамедова Н. Фалсафа ва фан методологияси. Т.: Ахборот технологиялари. – 360 б.

Муаллиф:

Тангирбердиев Шерзод Гаппарович - Гулистон давлат университети, “Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими” кафедраси ўқитувчиси.

UDK 372.8

PREDICTION AS THE BASIS OF TEACHERS' PROFESSIONAL THINKING ABILITY

PROGNOZLASH O'QITUVCHILARNING KASBIY FIKRLASH QOBILİYATINING ASOSI SIFATIDA

ПРОГНОЗ КАК ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫСЛЕНИЯ ПЕДАГОГОВ

Yuldasheva Saodat

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, 111700. Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi 104-uy

E-mail: Yuldasheva-S-2023@gmail.com

Abstract. The article presents the results of several studies that implement a resource approach to the study of professional thinking. The publication discusses one of the aspects of increasing the effectiveness of pedagogical activity through the formation of high-level professional pedagogical thinking. The author's point of view on understanding professional thinking in the social group of professions is shown, which includes a tetra-direction: solving professional problems, focusing on the "other", own thinking (metathinking), o self-development. The expediency of considering professional thinking at such levels as metasystem, system, component-subsystem, component-element is shown. This publication takes a closer look at forecasting, one of the components of the subsystem level. A generalization of previously conducted research in the field of forecasting, which is considered as a metacognitive component - a subsystem of professional thinking, is carried out. The results of testing the methodology for determining the level of forecasting in problematic (conflict) situations are presented. According to the hypothesis put forward, it was proved that the levels of professional pedagogical thinking are different in terms of the quality of prognostic activity. The ingenuity of professional thinking in the use of forecasting has been shown to be different in each type of thinking. It was found that metacognitive signs of professional thinking are manifested in the presence of many qualities of forecasting and their combination in solving a problem situation. The obtained theoretical and empirical generalizations can be used in practice to improve the quality of educational services and improve the content of education. Prospects for further study of

the process of professionalization of the subject's thinking as a resource base of personal-professional and personal development are indicated.

Key words: professional pedagogical thinking; problematic situation; cognitive resource; social types of professions; prediction; metacognition; the situational nature of professional thinking.

Аннотация. В статье представлены результаты нескольких исследований, реализующих ресурсный подход к изучению профессионального мышления. В публикации рассматривается один из аспектов повышения эффективности педагогической деятельности через формирование профессионального педагогического мышления высокого уровня. Показана авторская точка зрения на понимание профессионального мышления в социальной группе профессий, включающей в себя тетраправление: решение профессиональных задач, ориентация на «другого», собственное мышление (метамышление), саморазвитие. Показана целесообразность рассмотрения профессионального мышления на таких уровнях, как метасистема, система, компонент-подсистема, компонент-элемент. В данной публикации более подробно рассматривается прогнозирование, один из компонентов уровня подсистемы. Проведено обобщение ранее проведенных исследований в области прогнозирования, которое рассматривается как метакогнитивный компонент - подсистема профессионального мышления. Представлены результаты апробации методики определения уровня прогнозирования в проблемных (конфликтных) ситуациях. Согласно выдвинутой гипотезе доказано, что уровни профессионального педагогического мышления различны по качеству прогнозирования. Было показано, что изобретательность профессионального мышления различна по качеству прогнозирования различна для каждого типа мышления. Выявлено, что метакогнитивные признаки профессионального мышления проявляются в наличии многих качеств прогнозирования и их сочетании при решении проблемной ситуации. Полученные теоретические и эмпирические обобщения могут быть использованы на практике для повышения качества образовательных услуг и улучшения содержания образования. Обозначены перспективы дальнейшего изучения процесса профессионализации мышления субъекта как ресурсной базы личностно-профессионального и личностного развития.

Ключевые слова: профессиональное педагогическое мышление; проблемная ситуация; познавательный ресурс; социальные типы профессий; прогноз; метапознание; ситуативный характер профессионального мышления.

Kirish. Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida o'zgarishlarning yuqori dinamikasi va xodimlarning malakasiga (va vakolatlariga) sifat jihatidan yangi talablar qo'yiladi. Turli xil mutaxassisliklar bo'yicha ijtimoiy soha kasblari muhim o'rin tutadi, bu erda vaqt o'zgarishlari eng aniq kuzatiladi va bu erda ulami hisobga olmaslik bevosita emas, balki uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlariga olib keladi. Rossiyaning rivojlanishi. Ushbu nashrda fanning ichki resurslarini aktualashtirish orqali pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish uchun shart-sharoit yaratuvchi yondashuvlardan biriga, xususan, kasbiy pedagogik fikrlashning tarkibiy qismi sifatida prognozlashni rivojlantirish va shakllantirishga e'tibor qaratiladi. V.E. Pakhalyan [1] psixologik-pedagogik prognozlash modellari nafaqat ta'lim tizimi mutaxassislarning yanada faol va samarali harakatlari uchun sharoit yaratib, kerakli kasbiy zarur natijaga olib kelishiga, balki pedagogik va psixologik xavflarni boshqarishga imkon berishiga e'tibor qaratadi.

"Ta'lim to'g'risidagi qonun" ni amalga oshirishdagi ulkan vazifalar taktik va strategik prognozlashni o'z ichiga oladi va, bir tomondan, pedagogik kadrlar tayyorlashning maqsadlari, vazifalari va shakllarini o'zgartirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bu esa yangi texnologiyalarni ishlab chiqishni talab qiladi. raqamli transformatsiya va iqtisodiyotning globalashuvini hisobga olgan holda sifat jihatidan boshqa darajadagi kadrlar tayyorlash, kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlari [2-9] va boshqa tomondan, pedagogik ta'sirlarning bevosita va uzoq muddatli oqibatlarini bashorat qilishni talab qiladi. fikrlash istiqboli, o'qituvchining amaliyotga integratsiyalashuvi, fan, shaxsiy va meta-mavzu natijalariga (maktab ta'limi doirasida), kasbiy va umumiy madaniy kompetentsiyalarga (oliy ta'lim uchun) e'tibor qaratish, shu bilan resurs imkoniyatlarini aktualashtirishni ta'minlash. ta'lim munosabatlari sub'ektlarining [10-14].

Mavzu yuzasidan adabiyotlar tahlili. Mavjud tadqiqotlar [15-19] shuni ko'rsatdiki, birinchidan, kelajakni kutish sifatida kutishning ba'zi jihatlari ilmiy ko'rib chiqish (P.K. Anoxin, E. Köster, B.F. Lomov, E.N. Surkov) bashorat qilishni keyingi o'rganish uchun asos bo'lib xizmat qildi. ongli va maqsadli bashorat (A.V. Brushlinskiy, A.A. Baranov, M.I. Volovikova, V.P. Gerasimov, O.A. Juchenko, M.S. Ionova, M.Yu. Kraeva, L.A. Regush, O.A. Sychev), ikkinchidan, ruscha (A.A., A.Va, Kulevmin, N.V., K. L.M. Mitina, E.K. Osipova, V.A. Yakunin) va chet ellik olimlar (D.Dömer, R. Perkins, B. Salomon) prognozlashni samarali kasbiy faoliyatning hal qiluvchi omillaridan biri deb atashadi, uchinchidan, bashorat qilish metakognitiv xususiyatga ega ekanligi isbotlangan. Muammoli vaziyatni hal qilishni rejalashtirishga, rejaning bajarilishini o'z-o'zini nazorat qilishga, vaziyatni hal qilish jarayonida o'z aksini baholashga qaratilgan o'zboshimchalik bilan ishlaydigan shaxsning xususiyatlari metakognitiv xususiyatga ega (A.V. Karpov, M.M. Kashapov, A.L. Braun, J.C. Kampion, J.H. Flavell), bu nafaqat o'quv va kasbiy amaliy muammolarni hal qilish samaradorligiga hissa qo'shadi (V.V. Znakov, A.V. Karpov, V.Ya. Lyaudis, Yu.V. Poshxonova, A.O. Proxorov, E.A. Sergienko, M.A. Xolodnaya), balki diqqat markazida ham. akme intilishda o'qituvchining rivojlanishi to'g'risida (N.V. Kuzmina, A.A. Rean).

V.A. Bodrov nuqtai nazaridan, bu vaqt oralig'ida rejalashtirilgan natijalarga erishishga imkon beradigan resurslardir [10]. Shu bilan birga, V.A. Tolochek [8] har doim ham kasbiy rivojlanish (inson resursi sifatida) samarali emas va qoniqish keltiradi; u nafaqat faoliyat sub'ekti, balki tashkilot rahbariyati tomonidan boshqariladi, u nafaqat istiqbolli, balki vaziyatli vazifalarga ham qaratilgan.

Boshqa tomondan, xorijiy tadqiqotchilar - L. Fangjing, S.E. Jekson, R.S. Shuler [10-11] shuni ko'rsatdiki, sub'ektning resurslari va tashkilot resurslari o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir yuqoridagi tuzilmalarning har birining rivojlanishi uchun xavf va imkoniyatlarni bashorat qilish imkonini beradi. Boshqa olimlarning ta'kidlashicha, resurslardan samarali foydalanish uchun nafaqat tashqi va ichki resurslar, balki sub'ektlar ichidagi resurslarning bir-biri bilan o'zaro ta'siri ham muhimdir. Qiziq shundaki, chet elda resurslarni o'rganish

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***
*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2 ***

ko'k yoqali kasblar misolida boshlangan, ular birinchi navbatda kognitiv resurslarni ajratib ko'rsatishgan va ularni "zahira qobiliyatlari" deb belgilashgan [12]. J. Filipp [13], M. Rokki [14] mavjud resurslarni hisobga olish qobiliyati sub'ektning qiymat yo'nalishlari bilan bevosita bog'liqligini, muhim va muhimni ustuvor bo'lmagandan ajratib turishini isbotlaydi. Ha. Povarenkov, A.P. Darmogray [15] qadriyatlarining tanlangan faoliyat sohasi bilan o'zaro bog'liqligi o'zlashtirilayotgan faoliyat samaradorligiga erishishga yordam beradigan ma'lumotlarni to'ldiradi, E.F. Zeer, E.E. Symanyuk [12] shuni ko'rsatadiki, balog'at yoshida ichki motivatsiya o'z ishining natijalarini ijobiy baholashni va muammoli vaziyatlarda manba imkoniyatlarini (to'siqlarni emas) ko'rish qobiliyatini ta'minlaydi, ya'ni tajriba o'tgan ishlarni malardan foydalanishga imkon beradigan manba bo'lishi mumkin. yangi paydo bo'lgan kasbiy vazifalarni hal qilish va o'zini o'zi amalga oshirishga yordam berish. T.V. Kornilovning fikricha, inson mavjudligining ma'nosi noaniqlik, sabablarning noaniqligi va uning xatti-harakati va harakatlaridagi o'zgarishlarni doimiy ravishda engib o'tishda yotadi. Mavzu noaniqlikni tanlash harakatlari yordamida engib chiqadi va u nafaqat berilgan, balki sub'ekt tomonidan ishlab chiqarilgan (shu jumladan tanlov natijalarining ma'nosini ochish kabi) muqobil variantlardan tanlash holatida bo'ladi. shaxsiyat rivojlanadi. Shaxsning intellektual va shaxsiy potentsialining funksional birligini tushunish o'z-o'zini boshqarish jarayonlarida ongli va ongsiz darajalarning mavjudligini, shuningdek, namoyon bo'lgan neoplazmalarni baholashdan qat'i nazar, tanlovning shaxsiy yoki intellektual tarkibiy qismlarining alohida ishlashining mumkin emasligini nazarda tutadi. Ushbu holatda. Aslida, muallif intellektual va shaxsiy salohiyatning dinamik birligini resurslar sifatida ko'rib chiqishni taklif qiladi [14]. Bizning fikrimizcha, ushbu nashr kontekstida V.V. Rubtsov bir necha yil oldin "o'qituvchining yangi psixologik va pedagogik tayyorgarligi ... yangi kompetensiyalarni shakllantirishni ta'minlashi kerak: loyihalash qobiliyati ..., kattalar va bolalarning faoliyatini qurish, ularga hamrohlik qilish va rivojlantirish qobiliyati" [7]. Ushbu g'oya nafaqat meta-kognitiv prognostik yo'nalishga ega, balki o'qituvchi bolalarning keyingi rivojlanishi va o'z-o'zini rivojlantirishni loyihalashda o'z imkoniyatlari (resurslari va kamchiliklari) va talabalarning imkoniyatlari to'g'risidagi bilimlarni hisobga olishini anglatadi. Shunga o'xshash fikrlarni L.M. Mitina [16], kasbiy hayot modellarning ikki turini ajratadi: moslashuvchan faoliyat va kasbiy rivojlanish, faqat oxirgi modelda metakognitiv qobiliyatlarni eng aniq namoyon bo'lib, o'qituvchilarning kasbiy salomatligini saqlashga hissa qo'shadi (talqin qilishda). muallif - "kundalik pedagogik amaliyotning uzluksiz oqimidan tashqariga chiqish va umuman o'z kasbiy ishi haqida fikr yuritish, ichki erkin va hozir sodir bo'layotgan va kelajakda sodir bo'ladigan hamma narsa uchun javobgar bo'lish qobiliyati") mavjud resurslar.

Ichki resurslar orasida muhim o'rinni kognitivlar egallaydi va kognitiv resurs sifatida professional fikrlashni tadqiq qilish yo'nalishlaridan biri M.M. Kashapov [13; 17; 18], ular hamfikrlar bilan birgalikda zukkolikni belgilaydigan fikrlashning turli tarkibiy qismlarining xususiyatlarini aniqladilar: umuman metakognitiv (Yu.V. Poshxonova), xususan, aks ettirish (V.E. Kurochkina, T.V. Razina, O.N. Rakitskaya) va bashorat qilish (V.E. Kurochkina, I.V. Serafimovich), ijodkorlik (E.V. Kotochigova, I.N. Tatarinov), baholash (T.G. Kiseleva). Bundan tashqari, faoliyat sifatidagi pedagogik tafakkurning funksional bloklari – ya'ni ijodiy pedagogik tafakkur motivatsiyasi (A.V. Leibina, A.L. Mazzaletskaya, Yu.S. Medvedev), shuningdek, pedagogik tafakkur va ijodiy o'zaro bog'liqliklarning quyidagi tizimiga e'tibor qaratildi. maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolaning fikrlashi (I.N. Tatarinova). Resurs yondashuvi M.M. Kashapov va uning hamkasblari ijodiy faoliyatni tashkil etishda psixologik va pedagogik tamoyillarni amalga oshirishni nazarda tutadi: akmeologiya (mavzuni shaxsiy va kasbiy takomillashtirishda cho'qqilarni zabt etishning arzon usullarini izlash), individuallik (minimal xarajat bilan maksimal natijalarga erishish), o'z vaqtida ijobiy. quyidagi funksiyalarni bajarishi mumkin bo'lgan fikr-mulohazalar: to'g'ri harakatlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish; xatolarni tuzatish; o'z xatolaridan o'rganish; faoliyat uchun motivatsiya. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi kunga qadar ham mahalliy, ham xorijiy psixologiyada fikrlashning topqirligi to'g'risida oqilona tushuncha berilmagan. Professional fikrlashning topqirligi masalasiga to'xtaladigan bo'lsak, savol tug'ildi professional fikrlash atamasini aniqlash zarurati qanchalik dolzarb?

An'anaga ko'ra, tafakkurni aqliy jarayon sifatida o'rganish turli muammolarni hal qilishda amalga oshiriladi. Amaliy muammolarni hal qilishda fikrlash namoyon bo'lishining o'ziga xosligi va o'ziga xosligi B.M. Teplov va uning izdoshlari zarurligi va maqsadga muvofiqligini ko'rsatish uchun real faoliyatga kiritilgan va shuning uchun o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan va fikrlashning dialektik qarama-qarshi va shu bilan birga bir-birini to'ldiruvchi xususiyatlarini talab qiladigan amaliy fikrlash kabi tushunchani belgilash: sezgi va mantiq, samaradorlik va shoshilmalik, ehtiyotkorlik va jasorat. fikrlash, spontanlik va rejalashtirish [19], bilvosita shaxsiy xususiyatlar va faoliyat shartlari bilan, fikrlashning maxsus ob'ekti va fikrlash sub'ektining kognitiv-o'zgartiruvchi pozitsiyasi bilan tavsiflanadi, maksimal darajada individuallashtirilgan (jarayonni algoritmash qiyin), kechikish mavjud. qaror qabul qilish va uning samaradorligi o'rtasidagi vaqt ichida [7; 10–12]. Nega unda professional fikrlash tushunchasini joriy etish kerak? Bizning fikrimizcha, oddiygina kasb bilan bog'liq bo'lish yoki kasbiy muammolarni hal qilish samaradorligi professional fikrlash kabi fikrlash turini ajratib ko'rsatish uchun asos bo'la olmaydi, garchi hozirgi vaqtda boshqaruv, tibbiy, pedagogik, iqtisodiy sohalarida tadqiqotlar faol olib borilmoqda. , huquqiy va boshqa fikrlash turlari. Pedagogik tafakkur sohasidagi ishlarni nazariy tahlil qilish - S.A. Gilmanov [33], D.V. Vilkeeva, S.I. Gilmanova [14], E.F. Zeera [12], A.V. Karpov [5], M.M. Kashapov [6; 13; 17], N.V. Kuzmina [15], Yu.N. Kulyutkina, G.S. Suxobskaya [36], E.V. Kotochigova [17], A.K. Markova, [18], L.M. Mitina, [16], A.A. Orlov [9], E.K. Osipova [40], V.D. Shadrkova [9] shuni ko'rsatadiki, agar amaliy fikrlash amaliy faoliyat muammolarini hal qilishga, shu jumladan yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni hal qilishga qaratilgan bo'lsa, unda professional fikrlashni ta'kidlashda, bizning fikrimizcha, kasbiy muammolarni hal qilishga e'tibor berishdan tashqari, gaplashish kerak. yangi paydo bo'lgan yangi maqsadli ko'rsatmalar haqida (shu bilan birga, biz o'zimizni ataylab ijtimoiy turdagi kasblar guruhi bilan cheklamaymiz), xususan: diqqatni "boshqa" ga qaratish; o'z fikrlashiga e'tibor qaratish (metafikrlash); diqqatni o'ziga va o'zini rivojlantirishga qaratish.

Aniqroq tahlil shuni aytishga asos bo'ladiki, ijtimoiy kasblarda kasbiy fikrlash xususiyatlarining tashqi o'xshashligi bilan pedagogik tafakkurda boshqasiga e'tibor "boshqa" ning o'zgarishi bilan bog'liq (E.F. Zer, I.F. Isaev, A.K. Markova. , N.V. Kuzmina, Y.N.

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2 ***

Kulyutkin, L. M. Mitina, A. I. Mishchenko, V. A. Slavyonin, G. S. Suxobskaya, E. K. Osipova, E. N. Shyanov), klinik jihatdan - "boshqa" ni tushunish va empatiya ko'rsatish (G.S., Yu.A.Bilib, A. F.A. Yuchits, G.I.Tsaregorodtsev, X.R.Vulf, Pedersen S.A., R.Rozenberg), o'zini, boshqasini va umumiy qo'shma faoliyatni o'zgartirish (O.S. Anisimov, A.A. Dyachuk, T.M. Bepalova, V.G. Zazikin, E.A. Kurkotova, T.A. Morozova, I.V. Rezanovich, E. R. Safargaliev, N. T. Selezneva, T. E. D. Sidor, T. E. Yu. Tjosvold, Xiaohui Vang, Xinyan Vang, A. N. Vong).

Shu bilan birga, aniqlik kiritish kerakki, kasbiy tafakkurning o'ziga nisbatan faoliyat subyekti sifatida yo'naltirilishi metafikrlash ("yoki fikrlash haqida fikrlash" – A.V.Karpov, M.M.Kashapov, Yu.V.Poshxonova, Yu.S.Filatova)ni o'z ichiga oladi.) va o'zini shaxs va kasbiy shaxs sifatida rivojlantirishga yo'naltirilganlik - o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini takomillashtirishga yo'naltirilganligini nazarda tutgan holda (Yu.K. Abaev, G.S. Abramova, D.V. Vilkeev, S.I. Gilmanshina, S.A. Gilmanov, A.A. Dyachuk, E. Kurotova, N. T. Selezneva, T. V. Sidorina, E. V. Yuchits).

Shunday qilib, "odamdan odamga" tipidagi kasbda professional fikrlashda fikrlashning ikkita tashqi yo'nalishi (topshiriq va mavzu bo'yicha) va ikkita ichki - o'z fikrlash va o'z-o'zini rivojlantirish bo'yicha. Ushbu to'rtta fikrlash yo'nalishi tafakkurning turli xil resurs imkoniyatlarini amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Biz professional fikrlashni professional va ijtimoiy jihatdan shartlangan fikrlash jarayoni sifatida tushunamiz, u kasbiy faoliyatdagi muammoli vaziyatlarni bilvosita va umimlashtirilgan aks ettirishdan, rivojlangan va sub'ektiv ravishda bevosita va uzoq muddatli oqibatlarini ongli ravishda bashorat qilishdan iborat.

Muammoli vaziyatlarni optimal va ekologik jihatdan qulay usullarda tahlil qilish va echimlarini topish uchun o'z imkoniyatlarini faollashtirishni belgilaydigan shartlar to'plamidan foydalangan holda hal qilishning yangi usuli: o'zi haqidagi ma'lumotlar (imkoniyatlar va kamchiliklar), o'z fikrlashlari (tashkil etish xususiyatlari va usullari), aqliy faoliyat), munosabatlarining boshqa ishtirokchilari, tashqi xususiyatlar muammoli vaziyatning kelib chiqishi va borishi, professional muammoli vaziyatlarni hal qilishda mavjud tajribani hisobga olgan holda.

Butun psixikaga (V.D. Shadrikov, A.V. Karpov), ilmiy faoliyat motivatsiyasi (A.L. Mazaletskaya, Yu.S.Medvedeva, T.V.Razin), metakognitiv sohaga nisbatan tarkibiy darajalarni aniqlash sohasidagi zamonaviy rivojlanishlarni hisobga olgan holda. Boshqaruv faoliyatidagi shaxsning (A.A. Karpov) sifat xususiyatlari kabi miqdoriy xususiyatlarga ega bo'lmagan beshtagacha tarkibiy darajalar mavjudligi haqida gapirish mumkin: metatizim, tizim, quyi tizim, komponent, elementar. Shu bilan birga, tizim sifatida fikrlash uzoq vaqt davomida o'rganilgan va ma'lum an'analarga ega bo'lgan hodisa bo'lganligi sababli, tarkibiy qismlar sifatida tushunish ham quyi tizimlarga, ham elementlarga nisbatan sodir bo'lgan.

Bu shuningdek, fikrlash faoliyat sifatida (keyin quyi tizimlar tarkibiy qismlarga aylanadi) va jarayon sifatida (bu holda, elementlarni tarkibiy qismlar sifatida ko'rib chiqish mumkin) bilan bog'liq. Shunday qilib, biz tafakkurning konseptual tushunchasini to'rt daraja: metatizim, tizim, komponent-quyi tizim, komponent-element asosida qurishni maqsadga muvofiq deb bildik. Rus psixologiyasida mavjud bo'lgan nazariy, eksperimental va empirik materiallarni, shuningdek, o'zimizning amaliy tajribamiz va empirik umumlashmalarimiz va ilmiy tahlillarimizni hisobga olgan holda, biz professional fikrlashning quyidagi tarkibiy qismlari (quyi tizimlar) darajalarini aniqladik. Tafakkumi faoliyat sifatida ko'rib chiqishda: tarkibiy qismlarga ega shaxsiy komponent-quyi tizim: motivatsion, qiymat-semantik, ijodiy-ijodiy, shaxs-bir xil va resurs-xulq-atvor komponenti-quyi tizim. Tafakkumi jarayon sifatida tahlil qilganda: tarkibiy qismlarga ega metakognitiv komponent-quyi tizim (refleksiv, prognostik, metakognitivlik va metaaktivlik) va kognitiv komponent-quyi tizim (1-jadval).

1-jadval

Jarayon sifatida fikrlash va faoliyat sifatida fikrlashda tafakkurning tarkibiy qismlari-kichik tizimlari nisbati

Resurs xulq-atvori (integrativ fikrlash va shaxsiyat)	Qarama-qarshilikdagi xatti-harakatlarni yengish strategiyalari	Reflektor komponent	Fikrlashning metakognitiv jihati
	Stressga qarshi kurash strategiyalari		
	Ijtimoiy va psixologik salomatlik	Prognostik komponent	
	Hissiy charchash	Metakognitsiya va metaaktivlik	
Fikrlashning shaxsiy jihati	Qiymat komponenti	Professional fikrlash va intellektual xususiyatlar	Fikrlashning kognitiv jihati
	Motivatsion komponent		
	Ijodiy komponent		
	Shaxsiy identifikatsiya komponenti		
Fikrlash faoliyat sifatida		Jarayon sifatida fikrlash	

Shunday qilib, biz ijtimoiy turdagi kasblar bo'yicha subyektning kasbiy tafakkurini resurslar bilan ta'minlashning turli tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatishga imkon beradigan tarkibiy darajadagi tamoyillar asosida tashkil etilgan deb hisoblash mumkin deb hisoblaymiz. Strukturaviy darajalarning har biri sifat jihatidan o'ziga xos xususiyatga ega ekanligini hisobga olgan holda, ushbu nashrdan biz komponent-quyi tizim darajasining istiqbollarni, ya'ni uning tarkibiy qismlaridan biri - bashorat qilishni ko'rib chiqamiz. Ushbu maqola doirasida prognozlash sohasida, shu jumladan professional pedagogik fikrlashda ilgari amalga oshirilgan tadqiqotlarni integratsiya qilish va uning tarkibiy qismlaridan biri - prognostik, metakognitiv xususiyatga ega bo'lgan kasbiy pedagogik tafakkurni shakllantirishga yordam

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2 ***

beradigan muallifning pozitsiyasini asoslash vazifalari. tabiat va o'z-o'zini va o'zaro orientatsiyani o'zgartiradi, yuqoridagi vazifalarni har tomonlama va yaxlit hal qilishga imkon beradi va shaxsning kognitiv sohasining zukkoligini ta'minlaydi.

Organizatsion metodologiyasi va tashkil etilishi: Biz prognozlashni o'qituvchilarning kasbiy tafakkurining bir qismi sifatida metakognitiv xususiyatlarning namoyon bo'lishi sifatida turli bosqichlarda oliy o'quv yurtlarida malaka oshirish kurslari doirasida va o'qituvchilarni kasbiy qayta tayyorlash jarayonida o'rgandik.

Metodlari. Tadqiqotning turli bosqichlarida usullar qo'llanilgan: "kesmalar" va qiyosiy; kuzatish va so'roq qilish, ekspert baholash usuli, maxsus ishlab chiqilgan mualliflik usullari. Muammoli (konfliktli) vaziyatlarda bashorat qilish darajasini aniqlash metodikasi (I.V. Serafimovich, M.M. Kashapov). Situatsion/ortiqcha vaziyatli fikrlashni o'rganishda quyidagi usullar qo'llanildi: 1. "Pedagogik muammoli vaziyatlarni hal qilishda muammolikning dominant darajasini aniqlash uchun so'rovnomalar" (Yu.N.Dubrovina, M.M.Kashapov). 2. "Pedagogik tafakkurning situatsion/suprasituatsion darajasi diagnostikasi" (T.G. Kiseleva, M.M.Kashapov). 3. "Qiyin hayotiy vaziyatlardan chiqish" (R.S.Nemov) va "Pedagogik qobiliyatlar" (R.S.Nemov) metodlari.

Tadqiqot ikki bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda muammoli (konfliktli) vaziyatlarda prognozlash darajasini aniqlash metodologiyasi ishlab chiqildi va sinovdan o'tkazildi (I.V. Serafimovich, M.M.Kashapov) [14]. L.A. Regushning qoidalariga asoslanib [13], bashorat qilishni faoliyat (mazmunli, operativ va motivatsion tarkibiy qismlarning birligi) va qobiliyat sifatida ko'rib chiqildi va muallif tomonidan taklif qilingan prognozlash strukturasi asos sifatida ishlatildi (elementlari analitiklik, chuqurlik, xabardorlik, moslashuvchanlik, istiqbol, dalil), biz o'z tadqiqotimizda prognozlashni nafaqat qobiliyat, balki kasbiy fikrlash va uning resurs funksiyalarini amalga oshirishga hissa qo'shadigan metakognitsiya sifatida ham ko'rib chiqamiz. Shu bilan birga, biz prognozlash muammoli konfliktli vaziyatlarni hal qilishning borishi, natijasi va oqibatlarini, shu jumladan analitiklik, chuqurlik, xabardorlik, moslashuvchanlik, istiqbollik, dalillik va to'liqligiga qarab fazilatlarini oldindan ko'rishdan iborat bo'lgan aqliy jarayon deb hisoblaymiz. u yoki bu professional fikrlash darajasini ta'minlovchi metakognitsiyani bashorat qilish tuzilmasi. Prognozlash o'z kasbiy rivojlanish istiqbollari bashorat qilish va rejalashtirish, shuningdek, davom etayotgan faoliyatni qurish uchun aniq strategiya va taktikalar, xususan, o'quv jarayonining turli sub'ektlari bilan faoliyatda yuzaga keladigan aniq kommunikativ muammoli vaziyatlarni hal qilish doirasida o'rganildi (talabalar, ota-onalar, hamkasblar, ma'muriyat).

Ikkinchi bosqichda professionalashtirishning turli bosqichlarida kasbiy fikrlashning strukturaviy darajadagi parametrlari dinamikasi va ularning prognozlash bilan aloqasi o'rganildi. Kasbiy pedagogik fikrlash birligi sifatida, Brushlinskiy, T.V. Kudryavtseva, Yu.N. Kulyutkina, A.M. Matyushkina, S.L. Rubinshteynning fikriga ko'ra, biz professional fikrlashning qaysi situatsion yoki suprasituatsion turlarini aniqlash darajasiga qarab muammolikni ajratamiz. Haddan tashqari vaziyat, kasbiy pedagogik fikrlashning bir turi sifatida, muammoli pedagogik vaziyatlarni sifat jihatidan yangi darajada, ijodkorlik, prognozlash, aks ettirishdan foydalangan holda hal qilish qobiliyati sifatida Yaroslavl psixologik maktabida M.M. rahbarligida batafsil o'rganildi. Kashapov shogirdlari (T.G. Kiseleva, E.V. Kotochigova, T.V. Ogorodova, Yu.V. Poshxonova, I.V. Serafimovich, O.A. Shlyapnikova) ijodida. Namuna olish: tadqiqot bir necha yillar davomida o'tkazildi, sub'ektlar 740 kishini tashkil etdi (tanlama tafsilotlari tadqiqot bosqichlarida keltirilgan).

Tadqiqot natijalari va ularni muhokama qilish. Tadqiqotning birinchi bosqichida muammoli (konfliktli) vaziyatlarda prognozlash darajasini aniqlash metodologiyasini sinovdan o'tkazishda (I.V. Serafimovich, M.M.Kashapov) test topshiriqlari mazmunini tahlil qilish amalga oshirildi. Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabalari ($n = 100$) namunasi bo'yicha tarkibni tahlil qilish usuli (sifat va miqdoriy) yordamida, eraklarning 15% va 85% ayollar nisbati. Bir hillik uchun test ishonchiligi testi (ichki mustahkamlik) bo'linish usuli bilan aniqlandi (biz olgan qiymat 0,745 tavsiya etilgan 0,6 dan yuqori, test ishonchli deb hisoblanishi mumkin). Prognozlashning u yoki bu darajasini baholovchi ekspertlar o'rtasidagi kelishuv darajasini o'lchash uchun Cronbach's Alpha usuli ishlatilgan. Anketaning mezon asosligi qarama-qarshi guruhlar usuli (ikkinchi ($n = 30$), uchinchi ($n = 30$), to'rtinchi kurs ($n = 30$) va guruhning pedagogik mutaxassisligi bo'yicha tahsil olayotgan uchta guruh talabalari) yordamida sinovdan o'tkazildi. ishlaydigan o'qituvchilar soni ($n = 30$), ishonchli farqlar, $p \leq 0,05$. Bu prognozlash pedagogik faoliyatni o'rganish va o'zlashtirish jarayonida rivojlanadi degan taxmini tasdiqlaydi. Bizning so'rovnomamizning konstruktiv asosligi olingan natijalarni o'rganish darajasi bilan taqqoslash orqali tekshirildi. tuzilmalari prognostik faoliyatning turli jihatlarini aks ettiruvchi usullar natijalari bilan prognoz qilish: hayotning turli jabhalari uchun javobgarlik o'lchovini aks ettiruvchi sub'ektiv nazorat darajasini aniqlash ($r = 0,425$, $p \leq 0,05$), qiyin hayotiy vaziyatlardan chiqish yo'llarini aniqlash (R.S.Nemov usuli, $r = 0,519$, $p \leq 0,05$), individual faoliyat uslubini (emotsional-uslubiy va fikrlash-improvizatsion) aniqlaydi, faoliyatning bevosita va uzoq muddatli natijalarini prognoz qilishni o'z ichiga oladi (A.K. Markova, $r = 0,620$, $p \leq 0,05$). Empirik asoslik kasbiy malakaning tashqi mezonlari orqali tekshirildi: ma'muriyatning ekspert bahosi ($r = 0,488$, $p \leq 0,05$) va malaka toifasi ($r = 0,643$, $p \leq 0,05$).

Tadqiqotning ikkinchi bosqichida prognozlash va professional fikrlash (xususan, metakognitiv komponentlar) o'rtasidagi bog'liqlik baholandi. Ushbu bosqich turli xil tadqiqot treklarini o'z ichiga oladi.

Birinchi, muammoli vaziyatlarni hal qilishning borishi, oqibatlari va oqibatlarini prognozlashning past darajasi vaziyatli va suprasituatsion fikrlashning past darajalarini belgilaydi va turli prognozlash fazilatlaridan foydalanish vaziyatdan tashqari tabiatni oshirishga imkon beradi. qarorlar. Prognozlash va haddan tashqari vaziyatli fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik haqidagi dastlabki gipoteza bir necha shakllarda o'z tasdiqini topdi. Birinchi, yuqori darajadagi prognozlash vaziyatdan tashqari muammolarni aniqlashga yordam beradi, shu bilan birga pedagogik faoliyatni o'qitish bosqichlarida (prognozlashning turli tarkibiy qismlari ta'sirining bir vaqtning o'zida bo'lmashligi) heteroxroniya kuzatiladi. Ikkinchi, pedagogik faoliyatni amalga oshirishga o'tish korrelyatsiya intensivligining ortishining bir xilligiga ta'sir qiladi (Ch. Spimanning darajali korrelyatsiya koeffitsienti ishlatilgan, 2-jadval) [15-17].

Ikkinchi, trans-situatsion fikrlash rivojlanish jarayonida bir necha bosqichlarni bosib o'tishi ko'rsatilgan, prognozlashning sifat jihatidan har xil darajasi bilan tavsiflanadi, bu ham professionalashtirish bosqichlari bilan belgilanadi. Pedagogik mutaxassislikka ega

*** GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI AXBOROTNOMASI ***

*** Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 2 ***

bo'lganligida fikrlash darajalarining vaziyatdan suprasituatsiongacha bosqichma-bosqich rivojlanishi haqidagi gipotezaning ishonchligini aniqlash uchun Pirsonning χ^2 mezonini qo'llanildi. Ikkinchi va to'rtinchi kurs talabalari guruhlarini ($n = 100$, 15% o'g'il bolalar va 85% qizlar nisbati) aniqlangan fikrlash darajalari bo'yicha taqqoslashda sezilarli o'zgarishlar aniqlandi: asossiz vaziyatli ($\chi^2 = 35,935$, $p \leq 0,05$), asossiz yuqori vaziyat ($\chi^2 = 64,625$, $r \leq 0,05$), prognozlashdan foydalanmasdan yuqori vaziyat ($\chi^2 = 372,378$, $r \leq 0,05$), prognozlash elementlari bilan situatsion ($\chi^2 = 44,340$, tasdiqlaydi). prognozlashni ishlab chiqish orqali situatsion tuzilmaviy darajadagi belgilarni bosqichma-bosqich vaziyatdan tashqariga aylantirish [15; 43]. Bizning ma'lumotlarimiz L.A. Regush tomonidan olingan ma'lumotlarga mos keladi. [19] Yuqori darajadagi prognozga ega bo'lgan talabalar soni, shuningdek, A.A. Baranov, O.A. Juchenkoning ta'kidlashicha, talabalarning prognostik baholash faoliyati o'z-o'zini boshqarish jarayonlarining namoyon bo'lishi sifatida universitetdagi o'quv jarayoni ta'sirida rivojlanadi [45].

Uchinchidan, prognozlashning metakognitiv yo'nalishi prognozlashning turli turlarini shakllantirish va rivojlantirishni rag'batlantirishi aniqlandi, biz ularga quyidagi ishchi nomlar berdik: proaktiv (pedagogik muammoli vaziyatlarni hal qilishning kelajakdagi natijasini maqsadli umumlashtirish va ongli ravishda kutish. harakat yoki algoritmgacha muvofiq harakat: "agar bu to'satdan sodir bo'lsa, unda ..."); retroaktiv (orqaga yo'naltirilgan, muammoli vaziyatda qanday harakat qilish mumkinligini tahlil qilish va prognoz qilish yoki algoritmgacha muvofiq harakat qilish: "keyin kerak bo'ladi ... va bu holda ... bo'ladi"); interaktiv (faoliyat jarayonida muammoli vaziyatlar bilan bevosita duch kelgan pedagogik muammoli vaziyatlarni hal qilishning kelajakdagi natijasini kutish: "Men to'satdan menga ... kerakligini angladim, aks holda ..."). Bu pedagogik faoliyatda prognozlar tasnifi (uchta asos bo'yicha: topshiriq talabari, vaqt, maqsad) L.A. Regush. Shu bilan birga, prognozlashning metakognitiv yo'nalishi prognoz turlarining har birida ma'lum bir vaqtning kechiktirish, vazifalar va maqsadlarni mustaqil tanlashni aniqlaydi. Bundan tashqari, biz prognoz turlari bo'yicha olingan ma'lumotlar M.Yu. Kraevaning prognostik qobiliyatlari tuzilishiga mos keladi [46], bashorat qilishning hissiy, kognitiv va xulq-atvor komponentlarini ajratib ko'rsatdi. Komponentlarning har birining ustunligi, muallif nuqtai nazaridan, faqat ma'lum darajadagi prognozlashning ishlab chiqarish imkon beradi, professional prognoz yuqoridagi tarkibiy qismlarning pastki darajali (professional) xususiyatlari bilan belgilanadi. Taxmin qilishimiz mumkinki, muallif "pastkilik" atamasini bashorat qilishning metakognitiv xususiyatlari sifatida tushunadi.

2-jadval

Kasbiy fikrlash darajalari va prognozlash sifatlarining korrelyatsion tahlili natijalari

Professional fikrlash darajalari / bashorat qilish sifati	Bosqichlarni professional-lashtirish	Og'ish	Analitik	Xushyorlik	Moslashuvchanlik	Nuqtai nazar	Dalil
Prognozlashdan foydalanmasdan situatsion yoki suprasituatsion	2 kurs	-0,09	-0,069	-0,15	-0,235	0,01	-0,064
	4 kurs	-0,366	-0,088	-0,22	-0,362	-0,214	-0,312
	Pedagoglar	-0,199	-0,245	-0,171	-0,119	-0,082	-0,09
Prognozlash elementlari bilan situatsion	2 kurs	0,156	0,285	0,11	0,139	0,245	0,295
	4 kurs	0,061	-0,188	0,017	0,17	0,029	-0,322
	Pedagoglar	0,659**	0,686**	0,640**	0,594**	0,579**	0,534**
Moslashuvchan prognozlash bilan haddan tashqari vaziyatli fikrlash	2 kurs	0,799**	0,796**	0,756**	0,685**	0,672**	0,773**
	4 kurs	-0,169	0,357	-0,243	-0,208	-0,201	0,194
	Pedagoglar	0,861**	0,854**	0,849**	0,810**	0,772**	0,824**
Rivojlangan va dinamik prognozlash bilan yuqori vaziyat	2 kurs	0,471*	0,591**	0,441*	0,534**	0,443*	0,508**
	4 kurs	0,558**	0,123	0,546**	0,595**	0,487*	0,206
	pedagoglar	0,633**	0,564**	0,612**	0,676**	0,666**	0,535**

To'rtinchidan, isbotlanganki [4;9;12] kasbiy fikrlashning metakognitiv belgilari: maktabgacha ta'lim tashkilotlari, maktablar va universitetlar o'qituvchilari ($n = 120$, ayollar 25 yoshdan 65 yoshgacha), pedagogik psixologlar ($n =$) o'rtasida ishtirok etish, konstruktivlik, transformativ yo'nalish, muammoli vaziyatni hal qilish qobiliyati paydo bo'ladi. 50 nafar, 25 yoshdan 40 yoshgacha bo'lgan ayollar), ta'lim tashkilotlari rahbarlari ($n=65$, ayollar 90% va erkaklar 25 yoshdan 65 yoshgacha), kichik va o'rta biznesda ($n=75$, ayollar 50%). va 30 yoshdan 58 yoshgacha bo'lgan erkaklarning 50 foizi), davlat korxonalari ($n = 45$, ayollar 40 foizi va 35 yoshdan 60 yoshgacha bo'lgan erkaklarning 60 foizi) o'zaro ta'sir qilish va ularning aksariyat fazilatlarini qo'llash sharti bilan. - vaziyatni o'ylash va bashorat qilish. Prognozlashning turli darajalari kasbiy fikrlashning turli darajalarini belgilashi ko'rsatilgan. Shunday qilib, vaziyatli yoki yuqori vaziyatli-nazariy fikrlashni amalga oshirishda prognozlashning past darajasi kuzatiladi (bunda prognozlashning ko'pgina fazilatlarini namoyon bo'lmaydi, boshqalari yo'q bo'lganda bir sifatning rivojlanishi juda yuqori bo'lishi mumkin). Va moslashuvchan bo'lmagan prognozlash

bilan yuqori vaziyatli fikrlash bilan prognozlashning o'rt va yuqori darajasi kuzatiladi (prognozlashning kamida uchta sifatini qo'llash, sifatning rivojlanish darajasi muvozanatli). Biznikiga o'xshash professional fikrlash darajalari (prognozlashdan turli xil foydalanish asosida) E.V. Kotochigova (2014) [12] ijodkorlik subkomponentini tahlil qilganda.

Xulosa. To'plangan empirik ma'lumotlarni umumlashtirish shuni aytishga imkon beradi:

1. Birinchidan, kasbiy pedagogik tafakkur darajalari (vaziyatli/suprasituatsion) prognostik faoliyat sifati bilan farqlanadi, bu esa ularning differentsiatsiyasi va ierarxiyasini keltirib chiqaradi. Talabalarni - bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida, bashorat qilishni rivojlantirish sharti bilan, o'qituvchilarni kasbiy qayta tayyorlash jarayonida fikrlashning situatsion tuzilmaviy-darajaviy xususiyatlarini bosqichma-bosqich qayta tashkil etish amalga oshiriladi, kasbiy fikrlash prognostik qobiliyatlarining rivojlanishi bilan metakognitiv xususiyatlarga ega bo'ladi.

2. Prognozlash darajalari nafaqat prognoz faoliyati sifati, balki muammoli vaziyatlarni hal qilish uchun ularning bir-biri bilan aloqadorlik darajasi va integratsiyalashuvi bilan ham farqlanadi. Prognozlash professional fikrlashning metakognitiv tarkibiy qismi bo'lib, prognozlashning ushbu metakognitiv yo'nalishi turli xil prognozlash turlarining shakllanishi va rivojlanishini rag'batlantiradi: proaktiv, retroaktiv, interaktiv.

3. Uchinchidan, suprasituatsion fikrlashning metakognitiv belgilariga (vaziyatga aralashish, hal qilinayotgan vaziyatdan konstruktiv chiqish yo'li, fikrlashning o'ziga qaratilishi, professional muammoli vaziyatni hal qilish) mavjud bo'lganligi sababli erishiladi. Yuqori darajadagi integratsiyada prognozlashning barcha fazilatlarini (analitiklik, chuqurlik, xabardorlik, moslashuvchanlik, istiqbol, dalil). Prognozlashdan foydalanishda professional fikrlashning topqirligi shundan dalolat beradiki, muammoni hal qilishga e'tiborni amalga oshirishda fikrlashning "boshqa", turli vakillarga qaratilishini amalga oshirishda turli xil vaqt istiqbollari (to'g'ridan-to'g'ri va uzoq) hisobga olinadi. formatlar hisobga olinadi (haqiqiy va ularning fikrlashi, bir-birini to'ldiruvchi urg'u (to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita) hisobga olinadi, bu esa maqsad sifatida emas, balki kasbiy faoliyat maqsadlariga samarali erishish uchun o'z-o'zini rivojlantirish va metafikrlashga e'tiborni birlashtirishga imkon beradi. o'zida.

Biz amalga oshirayotgan yondashuv doirasida professional fikrlash quyidagi asosiy yo'nalishlarda tadqiq qilinmoqda: nazariy va mazmunli (kasblarning ijtimoiy guruhida kasbiy fikrlashning umumlashtiruvchi kontseptsiyasini ishlab chiqish va tekshirish); strukturaviy-dinamik (kasbiy fikrlashning turli bosqichlarida uning tarkibiy qismlari dinamikasi), texnologik yutuq (vertikal va gorizontal o'qitish doirasida kasbiy fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalarini ishlab chiqish), resurs-funksional (birlikda hisobga olish). muammoli vaziyatlarni optimal va ekologik toza usullarda tahlil qilish va yechim topish uchun o'z imkoniyatlarini faollashtirishni belgilovchi professional fikrlashning barcha funktsiyalari). Yo'nalishlarning oxirigisi ushbu nashrda taqdim etilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Пахалыян В.Э. Психолого-педагогическое прогнозирование и психопрофилактика в работе педагога-психолога в контексте требований ФГОС и стандартов профессиональной деятельности [Электронный ресурс] // Вестник практической психологии образования. 2017. Том 14. № 1. С. 26–36. URL: https://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2017/n1/Pachalian.shtml (дата обращения: 09.06.2021).
2. Асмолов А.Г., Гусельцева М.С. Генерирование возможностей: от человеческого капитала — к человеческому потенциалу // Образовательная политика. 2019. № 4(80). С. 6–17. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43085555> (дата обращения: 11.03.2021).
3. Вербицкий А.А., Комарова Э.П., Бакленева С.А., Фетисов А.С. Профессионально-предметное развитие педагога на основе контекстно-сетевой технологии // Язык и культура. 2020. № 52. С. 123–139.
4. Золотарева А.В. Обеспечение непрерывности и преемственности в подготовке и профессиональном развитии педагогических кадров // Непрерывное образование. — 2020. № 1(31). С. 44–49. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43771424> (дата обращения: 11.01.2021).
5. Карпов А.В. Метакогнитивная специфика образовательных ситуаций в педагогической деятельности // Мир психологии. 2020. № 3(103). С. 12–23. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44493247> (дата обращения: 2.12.2020).
6. Кашапов М.М. Функции экспликации в условиях профессионализации мышления // Вестник ЯрГУ. Серия Гуманитарные науки. 2021. Том 15, № 1. С. 101–109.
7. Рубцов В.В. Новые стандарты общего образования и обусловленная ими необходимость модернизации системы психолого-педагогической подготовки педагогических кадров // Вестник практической психологии образования. 2011. № 4. С. 13–15. [Электронный ресурс] // Психологическая наука и образование PSYEDU.ru 2011. № 4. URL: http://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2011/n4/56244.shtm (дата обращения: 10.07.2015).
8. Толочек В.А. «Психологические ниши»: топос и хронос в детерминации профессиональной специализации субъекта // Вестник Московского университета. Серия 14: Психология. 2019. № 1. С. 195–213.
9. Шадрин В.Д. Мышление как проблема психологии // Высшее образование сегодня. 2018. № 10. С. 2–11. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/myshlenie-kak-problema-psihologii> (дата обращения: 14.03.2021).
10. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление. М.: Пер Сэ, 2006. 528с

11. Ataxojayeva Shaxlo Anvarovna BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING IJTIMOY INTELLEKT XUSUSIYATLARI Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. -ISSN 2181-1709 (P), ISSN 2181-1717 (E) SJIF: 3.805 (2021), 2023-yil. <https://orcid.org/0000-0002-6523-3951>

12. Atakhujayeva Shakhlo Anvarovna //Social intelligence: benifits and perspectives//«ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ». -Сборник научных трудов I Международной научно-практической конференции, 2023-йil.

13. Atakhujayeva Shakhlo Anvarovna // DIAGNOSIS OF ADOLESCENTS' UNDERSTANDING OF MORAL AND LEGAL FORMS "INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING" 2022/4. -ISSN 2181-1709 (P), ISSN 2181-1717 (E) SJIF: 3.805 (2021), 2022-yil.

14. Atakhujayeva Shakhlo Anvarovna // CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS// Horizon Journal of Humanity and attficial intellect. -Volume: 02 Issue: 04 | 2023 <https://univerpubl.com/index.php/horizon>, 2023-yil.

15. Avlaev O U// Role of Empathy in Personality Maturation// Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education Volume 2 Issue 3, Year 2023 ISSN: 2835-3048 <https://univerpubl.com/index.php/semantic>.

16. Avlayev O U //Shaxs kamolotida sotsial intellektning ahamiyati// Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

17. Авлаев О У // Эмпатия-шахс камолотини белгилловчи омил сифатида// Шахс ва жамият: замонавий чакирувлар: Халқаро, Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (15-март 2023 й., Тошкент ш.)28-31бетлар.

18. Avlayev O U //SOME CONSIDERATIONS ON SOSIAL INTELLIGENCE //Asian Journal of Multidimensional Research ISSN: 2278-4853 Vol. 11, Issue 10, October 2022 SJIF 2022 = 8.179 A peer reviewed journal DOI: 10.5958/2278-4853.2022.00248.8

19. D.O. Khimmataliev M.A. Sattorova Sh.A. Atakhujayeva DEVELOPMENT OF INCLUSIVE PREPARATION OF SOCIAL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL CLUSTER ENVIRONMENT BASED ON A COMPETENT APPROACH// Monograph. - ISBN 978-5-00204-466-5, 2022-yil. DOI: 10.15350/9785002044665

Muallif:

Yuldasheva Saodat - Chirchiq davlat pedagogika universiteti tadqiqotchisi.

УДК 372.8

PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE OF FUTURE TEACHER INFORMATION COMPETENCE DEVELOPMENT CONCEPT

ПЕДАГОГИК НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИНИНГ АХБОРОТ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ КОНЦЕПЦИЯСИ

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Умаров Абдулхусайн Абдулхатович

Ош давлат университети. Қирғизистон, Ош шаҳри, Ленин кўчаси, 331.

E-mail: aaumarov2023@gmail.com

Abstract. The development of computer technologies, mass media and telecommunications has led humanity to face the reality: so much knowledge about the world has been accumulated that it is necessary to acquire special knowledge, skills, develop the necessary skills and develop new qualities to receive all the information, which will allow to receive and assimilate the necessary information at the required level. psyche. These needs determine new requirements for educating a modern person. First, it requires much greater knowledge than it did a few decades ago. Secondly, due to the rapid development of information and communication technologies, the knowledge acquired by a specialist quickly becomes obsolete. Information competence of the teacher as a concept has recently become the subject of special attention. In our opinion, this is very reasonable, because the problem of forming the information competence of a specialist with high competitiveness in the modern labor market primarily concerns the teacher, his achievements and abilities in this field, because the teacher can be considered as the main source, manager, coach. formation of information competence of young generations.

Key words: competence, pedagogical potential of information products, special competence

Аннотация. Развитие компьютерных технологий, средств массовой информации и телекоммуникаций поставило человечество перед реальностью: знаний об окружающем мире накопилось так много, что для получения всех необходимых знаний необходимо приобретать специальные знания, навыки, развивать необходимые умения и развивать новые качества. информацию, которая позволит получать и усваивать необходимую информацию на требуемом уровне. психика. Эти потребности определяют новые требования к